

Airida Narkutė
Gydytoja, 26m

2016-07-17

Šiandien, Pasaulio lietuvių vienybės dieną, į misiją mus išlydėjo vasariškas lietus ir artimųjų šypsenos. Kiaurai permirkę, bet laimingi, gal kiek nedrąsūs įsikūrėme traukinyje. Netrukus jau kalbėjomės lyg seni pažįstami. Kita stotelė – Maskva.

2016-07-18

Ankstyvą rytą atvykome į Maskvą, įveikę automobilių kamščius pasiekėme Lietuvos ambasadą ir čia apsistojome.

Popiet nuvykome į Butovo poligoną, kuriame 1937-1938 metais sušaudyta daugiau nei 20 tūkst. žmonių, tarp kurių buvo ir lietuvių. Per aptvertą 7 ha teritoriją nusidriekia supilti kauburiai, žymintys tranšėjų vietą, kur buvo suversti ir palaidoti nužudytųjų kūnai. Aukų atminimui prie paminklo pasodinome gėlių.

2016-07-19

Pasakojimą apie šiandienos ekskursiją į GULAG'o muziejų turėtų pradėti žemėlapis, kabantis vienoje muziejaus ekspozicijų ir žymintis koncentracijos stovyklų administracinius centrus. Didžiulėje teritorijoje pasklidę punktai žymi mirties stovyklų vietas ir iliustruoja sunkiai suvokiamą teroro mastą. Dar sunkiau suvokti, ką išgyveno žmonės, išplėšti iš savo kasdienybės, patekę į psichologinio ir fizinio smurto pasaulį. Raštelis ant rūbų skiautės jiems buvo viltis pranešti artimiesiems apie save ir sumažinti jų nežinios siaubą, tik pasiekti artimuosius šiems rašteliams nebūdavo lemta. Ilgame sąrašė galima rasti GULAG'o kalinių pavardes, o stenduose – jų istorijas.

.....

Ištrūkę iš Maskvos šurmulio atvykome į oro uostą. Kita stotelė – Krasnojarskas, o visai netrukus ir Igarka. Jau laikiu, kol pasieksime savo kelionės tikslą, tačiau kirba ir nerimas, nes nežinau, ką ten rasime. Prieš išvykstant kartu su tremtiniu Kazimieru žiūrėjome filmuotą medžiagą apie 1989 metų ekspediciją, todėl Igarkos kapinės man jau matytos. Vis dėlto, praėjo jau 27 metai ir šiandien galime išvysti kitokį vaizdą. Dar kelios valandos ir už savęs palikę tūkstančius kilometrų nusileisime už poliarinio rato.

.....

Pro lėktuvo langą matyti tingiai tekantis Jenisiejus. Dar akimirka ir lėktuvo ratai paliečia amžino įšalo žemę, o po kelėtos minučių užsidėję kuprines žygiuojame link kelto. Mus pasitinka vietos valdžios atstovė ir autobusiukas, nuvešiantis į svečių namus. Važiuojant pro jo langus į mus žvelgia buvusio didelio miesto likučiai- seni namai, supuvusių rąstų krūvos, sugriuvę pastatai. Klestėjimo laiku Igarkoje gyveno apie 20 tūkst. gyventojų, vyravo medžio apdirbimo pramonė. Šiandien net naujamiestis nesukuria didelio miesto įspūdžio – keletas daugiabučių namų stovi vieniši ir iš pirmo žvilgsnio atrodytų negyvenami. Tarp jų driekiasi neasfaltuotos gatvės, kuriomis ramiai bidzena dideli šunys. Jų storas kailis žiemą, kai temperatūra gali nukristi iki -50°C , gelbsti nuo šalčio. Bet šiandien Igarkoje $+28^{\circ}\text{C}$. Nuo karščio mus gelbsti maudynės Jenisiejuje ir šaltas dušas svečių namuose. Pavargę ir apsūdę sulaukėme grįžtant ekspedicijos vadovo. Gera žinia, jog jau rytoj kelsimės gyventi į stovyklavietę, bloga žinia- šiandien kapinių rasti nepavyko. Kapinės žemėlapiuose nepažymėtos. Vis dėlto entuziazmas užgožė blogąją naujieną- eisim, rasim. Paskutinė naktis, kai miegame lovose.

.....

Susidėjome kuprines ir žygiavome Igarkos gatvėmis link tos vietos, kur turi būti kapinės. Palikus už nugaros svetimą ir slogų vaizdą palengvėjo. Žengėme per mišką ir neilgai trukus tarp medžių išvydome kryžius ir sulinkusias tvoreles. Džiaugiausi, kai radome kapines ir lygiai taip pat buvo baisu, nes tai, ką radome, labiau panašu į mišką, nei į kapus. Tarp aukštų medžių ir tankių krūmų skendi netvarkingai išsibarstę kryžiai. Sunku patikėti, kad čia galėsime ką nors nuveikti. Mintyse skaičiuoju dienas ir atrodo, kad jų tiesiog per mažai tokiam darbui įveikti.

Įsikūrėme netoliese. Nedidelėje laukymėje išdygo palapinės ir suplevėsavo vėliavos. Mūsų naujieji namai.

Pasiėmę įrankius įžengėme į kapines. Mūsų tikslas- išplėsti jas iš miško, pakelti nuvirtusius kryžius ir sulaukus medienos iš Krasnojarsko pastatyti devynis naujus kryžius tremtinių atminimui. Kol kas atrodo, jog jau pirmoji užduotis pareikalaus jėgų, tačiau po kelėtos valandų apžvelgus nuveiktą darbą galima pasidžiaugti, nes mažytis kapinių lopinėlis jau atrodo kitaip.

.....

Pradžioje lyg be tvarkos išdėstyti kapai ėmė dėtiotis į eiles, po truputį atsiskleidžia tikrasis kapinių vaizdas. Kryžiai nuostabūs! Juos puošia saulytės, ornamentai. Matant, kiek šilumos, meilės ir darbo įdėta juos gaminant, atsiranda naujų jėgų dirbti ir stengtis.

Vakare svečiavomės pas netoliese gyvenančią šeimą- mums leido įsipilti geriamo vandens. Į akis krinta skurdas ir apima depresyvi nuotaika. Laukiau, kol grįšime į savo susikurtą kampelį šalia kapinių.

Klausimas apie meškas – vienas tų, kurie prieš išvykstant užduodami lyg juokais, lyg rimtai. Vis dėlto, meškų čia yra. Miestą jos aplanko tuomet, kai vasarą užsidega taiga. Kol kas gaisro nematyti, tačiau sąžiningai budime prie laužo.

Šio vakaro pasisėdėjimas prie laužo ypatingas. Kiekvienas išsakėme įspūdžius, lūkesčius, pamąstymus. Smagu išgirsti draugų pasisakymus. Bendra vakarienė ir pokalbis prie laužo visus suartino.

.....

“...poliarinės naktys, saulė užteka ir tuoj pat leidžiasi, vasarą ir naktimis šviesu.” Iš tremtinių atsiminimų. KĖ-114

Poliarinė diena nuostabi! Nepasiėmiau laikrodžio, saulė nenusileidžia visą parą ir laiko pojūtis pamažėle dingsta.

.....

Einant pro sutvarkytas kapinių vietas apima kitoks jausmas. Jauku. Norisi kuo daugiau čia nuveikti, bet didelius norus ir tikslus po truputį vejasi nuovargis. Nuotaiką pakelia maisto komandos išradingumas ir išvyka į dušą. Dušą verta paminėti dukart.

.....

Ant kryžių užrašai įvairūs, kai kurių nepavyksta perskaityti. Palaidota daug vaikų, dauguma jų neišgyveno pirmosios savo žiemos Igarkoje. Jau laikiu, kol kapinėse iškils mūsų kryžiai, kaip simbolis, jog nepamiršome ir nepamiršime.

.....

Ir kai nieko nesitiki, nutinka nuostabūs dalykai. Šiandien su merginomis einame į pirtį! Pasipuošusios šypsenomis, laimingos žengiamo link seno pastato, kur mūsų laukia

neįtikėtinas džiaugsmas nusiprausti karštu vandeniu. Ir mūsų lūkesčiai išsipildo su kaupu, su dar didesne šypsena grįžtame namo.

O namie – “sausainių revoliucija”! Išalkusieji išsikovojo teisę pusryčiams skirtus sausainius suvalgyti vakare.

.....

Šiandien turėjome progą apsilankyti Igarkos ligoninėje. Mus pasitiko draugiškas personalas ir tvarkinga aplinka. Mūsų nukentėjusius apžiūrėjo chirurgas, susiuvo žaizdą, o radiologė į laikraštį įdėjo rentgeno nuotraukas ir padavė – viskas gerai, koja nelūžo. Šlubčiodami, bet laimingi vaikinai grįžo namo.

.....

Diena ėjo įprastu ritmu, kol besidarbuodamos kapinėse išgirdome šaukiant, jog reikia pasislėpti. Ir štai, merginos bėgame per kapinaites ir už artimiausios kalvelės slepiamės. Susėdome ratu, rankose kirviai, nuotaika karinga. Neaišku, nei kodėl slepiamės, nei kada galima sugrįžti. Kiekvieną bandymą pasistiebus ką nors įžiūrėti lydi reikšmingas tšš. Praslinkus valandėlei sulaukėme leidimo grįžti ir geros žinios – tai mediena atkeliavo! Galėsime įvykdyti savo misiją ir lietuviškose kapinėse pastatyti naujus kryžius. P.S. Slėpėmės nuo pernelyg draugiškai nusiteikusių vaikinų, kurie padėjo parsivežti medieną.

Šiandien prasideda lenktynės su laiku. Mūsų pusėje ne vien poliarinė diena, daug svarbiau, jog vaikinai išmoko kryždirbystės amato ir yra pasiruošę visas savo jėgas atiduoti šiam tikslui. Ačiū, Algimantai, už pamokas ir patarimus!

Stovyklavietė virto dirbtuvėmis ir darbas nesustoja. Gražūs kryžiai iš maumedžio, puošti saulytėmis ir ornamentais gula viena šalia kito. Pastatome pirmuosius kryžius. Atrodo, jog pečius užgula visos savaitės nuovargis, miego trūkumas ir didelis džiaugsmas. Ta akimirka,

kai prie pirmojo kryžiaus giedojome Tautišką giesmę man virto pačia gražiausia per visą ekspediciją. Pavargę, žinodami, jog dar daug reikia nuveikti, o laiko liko vos viena naktis, mes sugebėjome minutei sustoti ir pasidžiaugti tuo, ką čia nuveikėme.

Vis dėlto, pasirodė, jog laikas ne mūsų sąjungininkas, darbo dar daug, o įtampa auga. Pasitarę vadovai nusprendė, jog stovyklavietę paliksime viena diena ilgiau. Gavome dar vieną šviesią poliarinę dieną. Vidurnaktį gauname dovaną – Marijono Mikutavičiaus dainą, kuri pakelia nuotaiką ir su dar didesne jėga kimbame į darbus. Paryčiais suleidžiamas paskutinis kryžius. Didžiausias darbas atliktas.

.....

Sunkūs kryžiai gula ant vaikinų pečių ir yra nunešami į kapines, vienas po kito jie pasipuošia tautinėmis juostelėmis. Trys kryžiai pasitinka ateinančiuosius ir praneša, jog čia ilsisi lietuviai tremtiniai. Trys išdygsta ant kalvelės šalia paminklo, dar trys žvelgia į mus iš už pelkės. Dar kartą sugiedame Tautišką giesmę. Vakare gera nueiti į kapines ir matyti, jog kažkur toli toli, už poliarinio rato į dangų kyla gražūs kryžiai čia atgulusiems žmonėms ir jų kančiai atminti. Mūsų misija čia baigėsi.

.....

Anksti ryte palikome stovyklavietę, kuri savaitei buvo tapusi mūsų namais. Apsistojome vaikų meno mokykloje ir išvykome į senąją miesto dalį. Už nugaros palikę griuvėsius priėjome seniausias gatves, kuriose išsidėstę paskiri nameliai, aptverti tvoromis.

Grįždami aplankėme Amžinojo įšalo muziejų ir iš arti pamatėme tą galingą jėgą, kuri valdo šį kraštą.

Vakare laukė staigmena – žvejai mus paplūkdė kateriu. Vis nauja ketveriukė skriejo per šią šiaip jau rūsčią Sibiro upę, kurios vanduo, nutviekstas saulės, purlais tiško ant veidų.

.....

Autobusas jau veža mus į oro uostą. Dainuojame. Dainuojame ir kelte. Ir žygiuodami link oro uosto. “Tyliai leidžias pavargusi saulė, paskutiniai šešėliai dienos...”

Lėktuvas pakyla, tyla užgula ausis ir atsisveikinu su vis tolstančia Igarka ir Jenisiejumi.

.....

Prieš akis – milijoninis miestas Sibiro viduryje, Krasnojarskas. Ir dar vienas netikėtumas – sutemo ir atėjo naktis.

.....

Dvidešimt penkių kilometrų žygis Stolby nacionaliniame parke buvo vertas jėgų. Pasiekus aukščiausią uolą išvydome toli nusidriekiančią, rūke paskendusią taigą, o leidžiantis keltuvu žemyn ir tyliai pro ausis švilpiant vėjui dar kartą su ja atsisveikinome, matydami visą jos didybę.

.....

Maskva. Mus pasitiko visuomet rūpestingas Marijus, kuris surengė ekskursiją po miestą. Marijau, ačiū už viską!

.....

Monotoniško traukinio dundėjimo lydimi grįžtame į Lietuvą. Galvoje pilna įspūdžių, širdyje emocijų. Vilnius.